

Paramos vaikams centras
Children Support Centre

VAIKAS TEISINIAME PROCESSE

Situacijos Lietuvoje analizė ir rekomendacijos specialistams

2011, Vilnius

TURINYS

<i>Nusikalstamų veikų prieš vaikus reglamentavimas</i>	3
<i>Vaikų – nusikaltimų aukų ir liudytojų – apklausos teisiniame procese, R. Kruopis</i>	13
<i>Vaikų – nusikaltimų aukų ir liudytojų – apklausų situacija Lietuvoje, I. Mačiūnė</i>	18
<i>Techniniai reikalavimai specializuotiems vaikų apklausų kambariams</i>	21
<i>Vaikų – nusikaltimų aukų/ liudytojų – apsaugos gairės</i>	26

Leidinių parėmė Europos komisijos Teisingumo, laisvės ir saugumo generalinio direktorato Prevencijos ir kovos prieš nusikalstamumą programa. Europos komisija nėra atsakinga už leidinyje pateiktos informacijos panaudojimą.

NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ PRIEŠ VAIKUS REGLAMENTAVIMAS

Parengta pagal Paramos vaikams centro darbinę apžvalgą „Seksualinė prievarta prieš vaikus globos institucijose“

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas apibrėžia, kokios veikos yra nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, bei jas uždraudžia; nustato bausmes, baudžiamojo ir auklėjamojo poveikio priemones už šiame kodekse numatytas veikas bei priverčiamąsias medicinos priemones; nustato baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas, taip pat pagrindus ir sąlygas, kuriais nusikalstamas veikas padarę asmenys gali būti atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės.

Nusikalstamos veikos, kuriomis pažeidžiamas žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, reglamentuotos atskirame Baudžiamojo kodekso skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“. Kituose Baudžiamojo kodekso skyriuose reglamentuotos nusikalstamos veikos taip pat susijusios su šios žmogaus laisvės pažeidimu.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 47 straipsnyje numatyta, kad už vaiko skatinimą ar prievartavimą dalyvauti seksualinėje veikloje, panaudojimą prostitucijai arba įtraukimą į prostituciją, panaudojimą pornografijai, taip pat gaminant ar platinant pornografinius leidinius ar kitokius pornografinio ar erotinio pobūdžio dalykus taikoma įstatymų nustatyta administracinė arba baudžiamoji atsakomybė. Vaikai turi būti mokomi išvengti seksualinės prievartos ir išnaudojimo.

Pagal Baudžiamąjį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikalstamos veikos padarymo buvo suėję 16 metų. Asmuo, kuriam iki nusikalstamos veikos padarymo buvo suėję 14 metų, atsako už nužudymą (129 straipsnis), sunkų sveikatos sutrikdymą (135 straipsnis), *išžaginimą (149 straipsnis), seksualinį prievartavimą (150 straipsnis),* vagystę (178 straipsnis), plėšimą (180 straipsnis), turto prievartavimą (181 straipsnis), turto sunaikinimą ar sugadinimą (187 straipsnio 2 dalis), šaunamojo ginklo, šaudmenų, sprogmenų ar sprogstamųjų medžiagų pagrobimą (254 straipsnis), narkotinių ar psichotropinių medžiagų vagystę, prievartavimą arba kitokį neteisėtą užvaldymą (263 straipsnis), transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimą (280 straipsnio 2 dalis). Asmeniui, kuriam iki Kodekse numatytos pavojingos veikos padarymo nebuvo suėję 14 metų, Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka gali būti taikomos auklėjamojo poveikio ar kitos priemonės.

Juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę: 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas dėl nurodyto asmens nepakankamos

priežiūros arba kontrolės. Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nepašalina fizinio asmens, kuris padarė, organizavo, kurstė arba padėjo padaryti nusikalstamą veiką, baudžiamosios atsakomybės. Pagal Baudžiamąjį kodeksą neatsako valstybė, savivaldybė, valstybės ir savivaldybės institucija ir įstaiga bei tarptautinė viešoji organizacija.

Nusikalstamos veikos padarymas mažamečiui, asmeniui, kuris dėl tam tikrų priežasčių buvo bejėgiškos būklės (be jo prašymo) yra baudžiamąją atsakomybę sunkinanti aplinkybė.

Baudžiamajame kodekse sąvoka „nepilnamečiai“ naudojama asmenų nuo 14 iki 18 metų amžiaus grupei; sąvoka „mažamečiai“ naudojama asmenų iki 14 metų amžiaus grupei.

Šioje dalyje pateikia informacija apie nusikalstamas veikas, susijusias su seksualine prievarta prieš vaikus, bei komentarai¹ dėl baudžiamųjų normų taikymo specifiškumo.

Baudžiamasis kodeksas

XXI skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusizengimai žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui“

149 straipsnis. Išžaginimas.

1 dalis. Tas, kas lytiškai santykiavo su žmogumi prieš šio valią panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, baudžiamas laisvės atėmimu iki septynerių metų.

3 dalis. Tas, kas išžagino nepilnametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dešimties metų.

4 dalis. Tas, kas išžagino mažametį asmenį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.

6 dalis. Už šio straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Lytinis santykiavimas BK 149 straipsnio prasme yra skirtingų lyčių asmenų lytinis aktas. Išžaginimas yra tik vyro ir moters lytinis santykiavimas. Vyro lytinis aktas su vyru arba moters su moterimi, esant kitiems BK 149 straipsnyje numatytiems požymiams, nesudaro BK 149 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties.

Užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais kai daroma prieš nukentėjusiojo valią. Nesutikimas turi būti išreikštas ir kaltininkas turi suvokti kito asmens nesutikimą. Asmens nesutikimas gali būti išreikštas žodžiais arba kitokio pobūdžio veiksmais arba kitais būdais. Tais atvejais, kai kaltininkas nukentėjusiojo valiai palaužti naudoja fizinį smurtą, grasinimus arba pasinaudoja bejėgiška nukentėjusiojo būkle ar lytinių santykių siekia keli

¹ Komentarai pateikiami remiantis Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso komentarų. Taip pat komentarus pateikė teisės specialistai Rolandas Kruopis ir Audronė Bedorf.

kaltininkai, nukentėjusysis gali išoriškai neišreikšti savo nesutikimo dėl panaudoto prieš jį smurto, sukkelto skausmo ar baimės patirti fizinį smurtą, ar bejėgiškos būklės, tačiau kaltininkas arba kaltininkai turi suvokti, kad lytiniai santykiai ar lytinės aistros tenkinimas vyksta prieš nukentėjusiojo valią.

Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas prieš asmens valią užtraukia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 149 ir 150 straipsnius tik tada, jei šios veikos padaromos: a) panaudojant fizinį smurtą, b) grasinant tuoj pat jį panaudoti, c) kitaip atimant galimybę priešintis ar d) pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo asmens būkle. Šie BK 149 ir 150 straipsnių požymiai numatyti kaip alternatyvūs, todėl nusikaltimo sudėčiai pakanka bent vieno iš jų.

Nukentėjusysis – bet kurios lyties asmuo. Jeigu nukentėjusiajam nusikaltimo padarymo metu nebuvo suėję 14 metų, jis laikomas mažamečiu. Jeigu nukentėjusiajam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų, bet nebuvo suėję 18 metų, jis laikomas nepilnamečiu. Lytinis santykiavimas su mažamečiu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Už lytinį santykiavimą su nepilnamečiu ir mažamečiu yra numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė.

Kaltininkas – bet kurios lyties asmuo, kuriam buvo suėję 14 metų. Už nepilnamečio arba mažamečio išžaginimą atsako ir juridinis asmuo.

Pažymėtina, kad labai svarbūs įrodymai šios kategorijos bylose yra medicininės ekspertizės išvados. Praeinant laikui, dingsta organinių medžiagų pėdsakai ant žmogaus kūno, įvairūs sužalojimai, kurie jau dažnai būna būdingi šios kategorijos bylose, todėl dalies įrodymų tiesiog nelieka.

150 straipsnis. Seksualinis prievartavimas.

1 dalis. Tas, kas tenkino lytinę aistrą su žmogumi prieš šio valią analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusio asmens būkle, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki septynerių metų.

3 dalis. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko nepilnamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki dešimties metų.

4 dalis. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko mažamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki trylikos metų.

6 dalis. Už šio straipsnio 3 ir 4 dalyse numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Yra sąsajų su 149 straipsniu. Lytinės aistros tenkinimas 150 straipsnio prasme yra skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų veiksmai, kai lytinė aistra tenkinama kitais būdais, negu numatyta BK 149 straipsnyje. Užtraukia baudžiamąją atsakomybę tik tais atvejais kai daroma prieš nukentėjusiojo valią.

Nukentėjusysis – bet kurios lyties asmuo. Jeigu nukentėjusiajam nusikaltimo padarymo metu nebuvo suėję 14 metų, jis laikomas mažamečiu. Jeigu nukentėjusiajam nusikaltimo padarymo metu buvo suėję 14 metų, bet nebuvo suėję 18 metų, jis laikomas nepilnamečiu. Lytinis aistros tenkinimas su mažamečiu paprastai vertinamas kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Už lytinį santykiavimą su nepilnamečiu ir mažamečiu yra numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė.

Kaltininkas – bet kurios lyties asmuo, kuriam buvo suėję 14 metų.

Didžiausias šių bylų priešas yra laikas, kuris kartais tęsiasi nuo įvykio iki išaiškėjimo. Ir nors šios kategorijos bylose apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas yra 10-15 metų (priklausomai nuo to nukentėjusysis mažametis ar ne), kartais įvykiai išaiškėja tuomet, kai nukentėjusieji gana blankiai juos prisimena. Galimi atvejai, kai būna įvykę daugiau seksualinės prievartos atvejų, vienais atvejais nepilnamečiai su tuo sutinka, kartais net aktyviais veiksmais to siekia, kitais atvejais yra daugiau ar mažiau paveikiami, ir tuomet nukentėjusiajam išties būna sunku įvertinti kas ir kaip buvo.

151 straipsnis. Privertimas lytiškai santykiauti.

1 dalis. Tas, kas grasindamas panaudoti smurtą, panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu privertė jį lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku ar kitu asmeniu, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

2 dalis. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytus veiksmus atliko nepilnamečiui asmeniui, baudžiamas laisvės atėmimu iki penkerių metų.

4 dalis. Už šio straipsnio 2 dalyje numatytą veiką atsako ir juridinis asmuo.

Yra sąsajų su 150 straipsnio. Baudžiamoji atsakomybė kyla už prievartinius lytinius santykius ar lytinės aistros tenkinimą - daroma prieš nukentėjusiojo valią.

Skirtumas nuo BK 149 straipsnio ir 150 straipsnio – grasinamai panaudoti smurtą ar kitokią psichinę prievartą yra nukreipti į jų įgyvendinimą ne dabar, o ateityje, arba pasinaudojama asmens priklausomumu, kuris gali kilti dėl giminystės, santuokos, tarnybos, materialinės priklausomybės ir pan.

151¹ straipsnis. Lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą

1 dalis. Pilnametis asmuo, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių, baudžiamas bausme arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

2 dalis. Tas, kas lytiškai santykiavo ar kitaip tenkino lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu pasiūlęs, pažadėjęs suteikti ar suteikęs jam už tai pinigų ar kitokios formos atlygį,

jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

3 dalis. Tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytą įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su tuo nepilnamečiu asmeniu, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.

4 dalis. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

5 dalis. Šio straipsnio 1 dalyje nurodyti veiksmai nelaikomi nusikaltimu, jeigu tarp veiksmų dalyvių nėra didelio amžiaus, dvasinės ir fizinės brandos skirtumo.

Yra sąsajų su 150 straipsniu. Taikoma kai nėra sunkesnio nusikaltimo, pavyzdžiui, išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti, požymių.

Pirmoje dalyje numatoma atsakomybė už pilnamečio asmens lytinius santykius ar kitokį lytinės aistros tenkinimą su nepilnamečiu, jaunesniu kaip 16 metų, išskyrus 5 dalyje numatytas išimtis.

Antroje dalyje numatyta griežtesnė atsakomybė už atlygintą pasinaudojimą nepilnamečio prostitucijos paslaugomis, tačiau jeigu kaltininkas aktyviais veiksmais įtraukia anksčiau tokių paslaugų neteikusį nepilnamečių į prostituciją, jis atsakytų pagal BK 308 straipsnio 2 dalį.

Trečioje dalyje numatoma atsakomybė asmenims, kurie lytinę aistrą tenkina būdami vaiko atstovai pagal įstatymą arba turėdami teisės aktais apibrėžtų įgaliojimų nepilnamečio atžvilgiu (pavyzdžiui, pedagogai, vaiko priežiūros įstaigos ar teisėsaugos institucijų darbuotojai ir pan.). Įtvirtintas draudimas lytiškai santykiauti su pavaldžiu ar priklausomu nepilnamečiu, preziumuojant, kad šie įgaliojimai bet kuriuo atveju turi įtakos nepilnamečio apsisprendimui, net jei jis tai suvokia daręs savanoriškai. Užtikrinama, kad tam tikrą viršenybę turintis asmuo nepasinaudotų nepakankama nepilnamečio lytine branda ir jo pasirinkimais.

Atsakomybė kiltų ir esant nepilnamečio sutikimui santykiauti, nors asmuo dėl savo padėties nepilnamečio atžvilgiu turėtų susilaikyti nuo tokių santykių.

153 straipsnis. Mažamečio asmens tvirkinimas.

Tas, kas atliko mažamečio asmens tvirkinimo veiksmus, baudžiamas laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

BK 153 straipsnyje numatytas mažamečio asmens tvirkinimas baudžiamosios teisės teorijoje apibrėžiamas kaip objektyviai seksualus elgesys, galintis sukelti vaikui lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, seksu, nesveiką ir negatyvų

lyčių santykių įsivaizdavimą. Mažamečio asmens tvirkinimas gali būti padaromas įvairiomis formomis, tačiau nepanaudojant prieš mažametį jokios prievartos. Tai gali būti kaltininko seksualiniai veiksmai, gašlavimas vaiko atžvilgiu ne tik siekiant sukelti susijaudinimą, bet ir patenkinti savo lytinę aistrą, dirginant savo lytinius organus ar kitas kūno dalis, vaiko vertimas atlikti seksualinius veiksmus, taip pat seksualinių veiksmų atlikimas vaiko akivaizdoje. Mažametis gali būti tvirkinamas demonstruojant jam lytinius organus, jį nurengiant, glostant vaiko kūną ir kitokiais būdais. Be to, tvirkinamieji veiksmai gali būti atliekami vaikui demonstruojant pornografiją, pasakojant apie seksualinių poreikių tenkinimą arba atliekant kitokį intelektualinį tvirkinimą.

Taikant šį BK straipsnį, neretai iškyla įrodymų surinkimo problema. Jeigu inkriminuojamas tik šis straipsnis (o ne pvz., tvirkinimas ir prievartavimas), tai iš esmės pagrindiniai įrodymai yra nukentėjusių mažamečių parodymai. Jų įstatyminiai atstovai – tėvai, globėjai kartais nieko nežino apie reikšmingas aplinkybes, viskas vyksta kur nors namie, niekam daugiau nematant, tokiais atvejais kaip taisyklė nepaliekama jokių kūno sužalojimų, kitų objektyvių įrodymų (daiktinių įrodymų ir t.t.). Pasitaiko, kad nuo tvirkinimo įvykio iki aplinkybių išaiškėjimo praeina daug laiko, kartais – keli metai. Tuomet ir vaikas būna pamiršęs reikšmingų aplinkybių ir patraukimo baudžiamojon atsakomybėn senaties terminas pagal šį BK straipsnį yra 5 metai, t.y., apkaltinamasis nuosprendis (po to kai atliktas ikiteisminis tyrimas ir byla išnagrinėta teisme) negali būti priimtas, jeigu nuo įvykio praeina daugiau nei 5 metai.

Kitos nusikalstamos veikos,

kurios gali būti susiję su seksualine prievarta prieš vaikus:

307 straipsnis. Pelnymasis iš kito asmens prostitucijos

3 dalis. Tas, kas pelnėsi iš nepilnamečio asmens prostitucijos arba organizavo ar vadovavo nepilnamečio asmens prostitucijai, arba gabeno nepilnamečių asmenį jo sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki aštuonerių metų.

4 dalis. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

BK 307 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos objektyvieji požymiai pasireiškia dviem alternatyviomis veikomis: 1) pajamų turėjimu iš kito asmens prostitucijos; 2) sąvadavimu prostitucijai.

Prostitucija – tai veikla už pinigus arba kitokia turtinė nauda lytiškai santykiaujant ar kitaip tenkinant kitų asmenų lytinę aistrą. BK 307 straipsnis kriminalizuoja ne pačią prostituciją, bet prostitucija užsiimančių asmenų išnaudojimą, pelnymąsi iš jų. Pajamų turėjimas iš kito asmens prostitucijos reiškia, kad asmuo tam tikro susitarimo su prostitucija užsiimančiu asmeniu pagrindu gauna pajamų. Šis susitarimas gali būti susietas tiek priklausomybės ir prievartos santykiais, tiek ir laisva valia. Prostitucija užsiimantis asmuo gali mokėti kaltininkui už galimybę verstis prostitucija, taip pat už saugumo užtikrinimą, kitas

jam teikiamas paslaugas, pavyzdžiui, vežimo, patalpų suteikimo ir pan. [BK 307](#) straipsnio 2 dalis numato kvalifikuotą pelnymosi iš kito asmens prostitucijos nusikaltimo sudėtį. Jos objektyviuosius požymius sudaro prostitucijos organizavimas ar vadovavimas prostitucijai arba asmens gabenimas šio sutikimu prostitucijai į Lietuvos Respubliką ar iš Lietuvos Respublikos. Prostitucijos organizavimu laikytina veikla, nustatant laiką ir vietas, kur turi būti teikiamos lytinės paslaugos, organizuojant prostitucija užsiimančių asmenų atvykimą iš kitų vietovių, jų apgyvendinimą, koordinuojant ir kontroliuojant jų darbą bei buitį, palaikant drausmę, taikant tam tikras sankcijas už nusizengimus nustatytai tvarkai, rūpinantis naujų asmenų įtraukimu į prostituciją, ginčų tarp jų sprendimas arba kiti veiksmai, užtikrinantys nelegalaus prostitucijos verslo funkcionavimą. Vadovavimas prostitucijai – tai svarbiausių šio nelegalaus verslo organizavimo ir funkcionavimo klausimų sprendimas. Visos veikos padaromos tiesiogine tyčia ir dėl savanaudiškų paskatų. Kaltininkas suvokia, kad gauna pajamų iš kito asmens prostitucijos, organizuoja ir vadovauja prostitucijai, ir nori taip veikti. Savanaudiškumas pasireiškia tuo, kad kaltininkas, atlikdamas minėtas veikas, siekia gauti turtinės naudos iš kito asmens prostitucijos, pelnytis iš jos.

308 straipsnis. Įtraukimas į prostituciją

2 dalis. Tas, kas įtraukė į prostituciją materialiai, dėl tarnybos ar kitaip priklausomą asmenį arba įtraukė į prostituciją asmenį panaudodamas fizinę ar psichinę prievartą ar apgaulę, arba bet koku būdu įtraukė į prostituciją nepilnametį, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvejų iki septynerių metų.

3 dalis. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Šios kategorijos bylose kartais procesinių sunkumų kelia nukentėjusiosios. Kaip taisyklė, už vertimąsi prostitucija jos irgi gauna materialinę naudą, tik kartais yra verčiamos prieš savo valią teikti paslaugas. Tokiu būdu tarp kaltininko ir nukentėjusiojo susidaro, nors ir neteisėtas, tačiau abiem šalims priimtinas „sandoris“. Tokiu būdu, įsiterpus į tokį „sandorį“ teisėsaugos institucijai, pasitaiko, kad kaltininkas ir nukentėjusysis susivienija ir veikia prieš teisėsaugos subjektus.

Nukentėjusysis yra nepilnametis – asmuo iki 18 metų. Išskyrus veiką numatytą BK 153 straipsnį, baudžiamoji atsakomybė kyla ir juridiniam asmeniui.

Kai kurių straipsnių nuostatos pakeistos, siekiant įgyvendinti 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2004/68/TVR dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija.

162 straipsnis. Vaiko išnaudojimas pornografijai

1 dalis. Tas, kas įtraukė vaiką dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose arba išnaudojo vaiką pornografinėi produkcijai gaminti, arba pelnėsi iš tokios vaiko veiklos, baudžiamas bausme arba areštu, arba laisvės atėmimu iki penkerių metų.

2 dalis. Už šiame straipsnyje numatytą veiką atsako ir juridinis asmuo.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas numato, kad pornografinio pobūdžio informacija – informacija, kai atvirai ir detalai rodomas tikras ar suvaidintas lytinis aktas, lytiniai organai, tuštinimasis, masturbacija arba lytiniai iškrypimai (pedofilija, sadizmas, mazochizmas, zoofilija, nekrofilija ir kt.), ir tai yra pagrindinis tokios informacijos tikslas.

Nusikaltimo sudėtis apibrėžiama alternatyviais požymiais: vaiko įtraukimas dalyvauti pornografinio pobūdžio renginiuose (kaltininkas tam tikrais veiksmais pasiekė, kad vaikas dalyvautų pornografinio pobūdžio renginiuose), vaiko išnaudojimas pornografini produkcijai gaminti (vaikas savo noru arba priverstinai dalyvauja pornografinės produkcijos gamyboje, kurią organizuoja kaltininkas), pelnymasis iš pornografinio pobūdžio renginių, kuriuose dalyvauja vaikas, arba pelnymasis iš vaiko išnaudojimo pornografini produkcijai gaminti (gaunama tam tikra materialinė nauda, pelnas iš šios veiklos).

Teismo sprendimų duomenų bazėje nerasta nei vienos bylos, kur veika būtų kvalifikuota pagal šį straipsnį. Tikėtina, kad Lietuvoje tai nėra paplitusi problema.

156 straipsnis. Vaiko pagrobimas arba vaikų sukeitimas

1 dalis. Tas, kas pagrobė svetimą mažametį vaiką arba sukeitė naujagimius, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

2 dalis. Tėvas, motina ar artimasis giminaitis, pagrobęs savo ar savo artimųjų mažametį vaiką iš vaikų įstaigos arba asmens, pas kurį vaikas teisėtai gyvena, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

Pagal [BK 156](#) straipsnio 1 dalį atsako bet kuris asmuo, pagrobęs svetimą mažametį vaiką, o pagal to paties straipsnio 2 dalį – atsako tėvas, motina ar artimas giminaitis, pagrobęs savo ar savo artimųjų mažametį vaiką iš vaikų įstaigos arba asmens, pas kurį vaikas teisėtai gyvena. Taigi šis baudžiamasis įstatymas draudžia bet kokias veikas, kuriomis kėsinamasi į įstatymu garantuotas vaiko, jo tėvų ar globėjų (įstaigų) teises ir teisėtus interesus.

157 straipsnis. Vaiko pirkimas arba pardavimas

1 dalis. Tas, kas siūlė pirkti ar kitaip įgyti vaiką arba pardavė, pirkto ar kitaip perleido arba įgijo vaiką, arba verbavo, gabeno ar laikė nelaisvėje vaiką žinodamas arba siekdamas, kad jis būtų įtrauktas į prostituciją ar būtų pelnomasi iš jo prostitucijos arba jis būtų išnaudojamas pornografijai ar priverstiniam darbui, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dvylikos metų.

2 dalis. Tas, kas šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką padarė dviem ar daugiau vaikų arba mažamečiui, arba dalyvaudamas organizuotoje grupėje, arba siekdamas įgyti

nukentėjusio asmens organą, audinį arba ląstelių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų.

3 dalis. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

Vaiko pirkimas arba pardavimas yra speciali prekybos žmonėmis sudėtis. Nusikalstama veika padaroma vienu ar keliais alternatyviais veiksmais: siūlymu pirkti arba kitaip įgyti vaiką, vaiko pardavimu, vaiko pirkimu, kitokiu neteisėtu perleidimu, kitokiu neteisėtu įgijimu, vaiko verbavimu, gabenimu, laikymu nelaisvėje. Nėra reikalaujama nukentėjusiojo valią palenkiančių būdų panaudojimo.

Teismų duomenų bazėje yra tik keletas tokio pobūdžio byla, vienoje be vaiko pirkimo – pardavimo kaltinamiesiems buvo inkriminuojamos ir kitos veikos, susijusios su vertimusi prostitucija, todėl apie problematiką kalbėti taip pat nėra pakankamai medžiagos. Už BK 157 straipsnyje ir 147 straipsnyje numatytas veikas asmenys atsako neatsižvelgiant į jų pilietybę ir gyvenamąją vietą, nusikaltimo padarymo vietą, taip pat į tai, ar už padarytą veiką jie baudžiami pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus.

160 straipsnis. Vaiko įtraukimas vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias priemones

Tas, kas įtraukė vaiką ne gydymo tikslais vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias nenarkotines priemones, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

(Iš esmės tas pats kaip ir dėl 161 straipsnio.)

Vaiko įtraukimas vartoti vaistus ar kitas apkvaišinančias nenarkotines priemones pasireiškia aktyviais veiksmais, kuriais vaikas bent vieną kartą minėtas priemones vartojo ne gydymo tikslais. Veiksmai gali pasireikšti parduodant vaikui ar padedant jam įsigyti minėtas priemones ir žinant, kad vaikas jas vartos apsvaišinti, taip pat siūlant vaikui, įkalbinėjant jį varoti šias priemones arba jas vartojant kartu su vaiku, prievarta sugirdant vaistus ir pan. Priemonės gali būti vartojamos įvairiais būdais turint tikslą apsvaišinti.

161 straipsnis. Vaiko įtraukimas girtauti

1 dalis. Tas, kas įtraukė vaiką girtauti, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų.

2 dalis. Tas, kas nugirdė vaiką, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.

Pagal šį straipsnį baudžiamojon atsakomybėn traukiami pilnamečiai asmenys, kurie parūpina, duoda nepilnamečiams alkoholinių gėrimų ar siūlo juos vartoti. Na, jeigu tik siūlo, bet neduoda ir neparūpina, tai veikiausiai neužtrauktų baudžiamosios atsakomybės. Dažnai įtraukimas girtauti lydi sunkesnius nusikaltimus, būtent seksualinės prievartos nusikaltimus. Tačiau kalbant išskirtinai apie įtraukimą girtauti, paminėtina tai, kad tyrimą sunkina tai, kad

kaip taisyklė, kaltininką ir nukentėjusį vaiką sieja tam tikri žmogiški, teigiami santykiai – draugystė, pažintis ir t.t. Nukentėjusieji, kaip taisyklė, savęs tokiais nelaiko, todėl gali turėti motyvą duoti neteisingus parodymus apie įvykio aplinkybes. Todėl, pvz., įrodžius tik tai, kad suaugęs ir vaikas kartu gėrė, o vaikui dar per 15 metų, veikiausiai toks ikiteisminis tyrimas būtų neperspektyvus.

261 straipsnis. Narkotinių ar psichotropinių medžiagų platinimas nepilnamečiams.

Tas, kas platino narkotines ar psichotropines medžiagas nepilnamečiams, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki dvylikos metų.

(Iš esmės tas pats kaip ir dėl 161 straipsnio.)

159 straipsnis. Vaiko įtraukimas į nusikalstamą veiką

Tas, kas įtikinėdamas, prašydamas, papirkdamas, grasindamas, apgaule ar kitokiu būdu įtraukė vaiką į nusikalstamą veiką, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme įtvirtinta valstybės, savivaldos institucijų, fizinių ir juridinių asmenų pareiga saugoti vaiką nuo neigiamos socialinės aplinkos įtakos (VII skyrius). Šio įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų. BK 159 straipsnyje nepilnamečio (vaiko) įtraukimas į nusikalstamą veiką numatytas, kaip savarankiška materialioji nusikaltimo sudėtis, kurios objektyvioji pusė pasireiškia bet kokiais aktyviais psichiniais ar fiziniais veiksmais (įtikinėjimu, apgaule, įbauginimu, žemų paskatų sužadiniu ir kt.), kuriais sukeliamas vaiko noras dalyvauti nusikalstamų veikų daryme. Nusikaltimo subjektyvioji pusė pasireiškia tiesioginės tyčios kaltės forma. Šios nusikalstamos veikos subjektas yra pilnametis asmuo.

Rolandas Kruopis

Prokuroras, Vilniaus apygardos prokuratūra

VAIKŲ – NUSIKALTIMŲ AUKŲ IR LIUDYTOJŲ – APKLAUSOS TEISINIAME PROCESSE

Ikiteisminio tyrimo metu atliekamos apklausos, siekiant gauti įrodymų – liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų, tvarką nustato Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – LR BPK) 184 – 186 str. Pagal šiuos straipsnius, jaunesnį negu aštuoniolikos metų liudytoją ar nukentėjusįjį apklausia ikiteisminio tyrimo teisėjas šio Kodekso 184 straipsnio 3, 4, 5 dalyse nustatyta tvarka, kai, rūpindamasis vaiko interesais, to prašo jo atstovas, prokuroras ar gynėjas arba šio Kodekso 184 straipsnio 1 dalyje numatytais atvejais. Jaunesnis negu aštuoniolikos metų liudytojas ar nukentėjusysis ikiteisminio tyrimo metu paprastai apklausiamas ne daugiau kaip vieną kartą. Jų apklausos metu gali būti daromas vaizdo ir garso įrašas. Jeigu jaunesnio negu aštuoniolikos metų liudytojo ar nukentėjusiojo apklausoje dalyvauja įtariamasis ar jo gynėjas, ikiteisminio tyrimo teisėjas privalo užtikrinti, kad tokiam liudytojui ar nukentėjusiajam nebūtų daromas neleistinas poveikis. Jaunesnis kaip aštuoniolikos metų liudytojas ir nukentėjusysis į teismą kviečiamas tik išimtiniais atvejais. Jei jaunesniam kaip aštuoniolikos metų liudytojui ar nukentėjusiajam įtariamasis gali daryti poveikį, ikiteisminio tyrimo teisėjas nutartimi įtariamajam apklausoje dalyvauti neleidžia. Prokuroras apie ikiteisminio tyrimo teisėjo priimtą nutartį neleisti dalyvauti apklausoje įtariamąjį ir jo gynėją informuoja, įteikdamas šios nutarties nuorašą. Siekiant apsaugoti jaunesnį negu aštuoniolikos metų liudytoją ar nukentėjusįjį, ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi įtariamajam ir kitiems proceso dalyviams, išskyrus valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovą arba psichologą, gali būti neleista būti patalpoje, kurioje atliekama apklausa. Tokiu atveju privaloma daryti garso ir vaizdo įrašą, o įtariamajam ir kitiems proceso dalyviams sudaryti sąlygas stebėti ir girdėti apklausą iš kitos patalpos bei per ikiteisminio tyrimo teisėją užduoti apklausiamam asmeniui klausimus. Jei neįmanoma įtariamajam ir kitiems proceso dalyviams sudaryti sąlygų stebėti ir girdėti apklausą iš kitos patalpos, apklausa atliekama įtariamajam ir kitiems proceso dalyviams nedalyvaujant. Tokios apklausos metu padarytas garso ir vaizdo įrašas tuoj po apklausos parodomas įtariamajam ir

kitiems proceso dalyviams, kurie per ikiteisminio tyrimo teisėją turi teisę užduoti apklausiamam asmeniui klausimus. Jaunesnio negu aštuoniolikos metų liudytojo ar nukentėjusiojo apklausoje turi teisę dalyvauti jo atstovas. Proceso dalyvių prašymu arba ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo teisėjo iniciatyva į jaunesnio negu aštuoniolikos metų liudytojo arba nukentėjusiojo apklausą privalo būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kuris padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdamas į jo socialinę ir psichologinę brandą. Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoje liudytojo apklausoje privalo dalyvauti prokuroras. Apklaustos metu prokuroras turi teisę užduoti apklausiamam asmeniui papildomų klausimų. Kai apklausa baigta, prokuroras turi teisę susipažinti su apklausos protokolu ir prašyti jį papildyti. Apie ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamos apklausos vietą ir laiką, kai ji atliekama 184 straipsnio 1 dalies numatytais atvejais, prokuroras privalo pranešti įtariamajam ir jo gynėjui. Suimtas įtariamasis pristatomas į apklausos vietą. Įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę dalyvauti tokioje apklausoje, užduoti apklausiamam asmeniui klausimus, kai apklausa baigta, – susipažinti su apklausos protokolu ir teikti pastabas. Laisvėje esančio įtariamojo ar jo gynėjo neatvykimas į liudytojo apklausą netrukdo ją atlikti.

Pagal BPK 20 str., įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys. Ar gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teisėjas ar teismas, kurio žinioje yra byla. Įrodymais gali būti tik tokie duomenys, kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, nuo kurios priklauso teiginas bylos sprendimas. Įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti šiame Kodekse numatytais proceso veiksmais. Teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu.

Taigi pagrindiniai reikalavimai duomenims, kad jie taptų įrodymais, yra teisėtas jų gavimas ir galėjimas juos patikrinti BPK nustatytais priemonėmis. Aptariamam atveju mes turime duomenis, surinktus iš nukentėjusio vaiko pasakojimo. Tam, kad juos paverstume įrodymais teisme, būtina atlikti apklausą. Aukščiau minėtos ir kitos BPK nuostatos nustato apklausai, kaip procesiniam veiksmui, tam tikrus reikalavimus:

Apklausą atlieka ikiteisminio tyrimo teisėjas;

Apklausoje dalyvauja prokuroras;

Surašomas apklausos protokolas;

Apie ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamos apklausos vietą ir laiką prokuroras privalo pranešti įtariamajam ir jo gynėjui;

Suimtas įtariamasis pristatomas į apklausos vietą;

Kitos aukščiau išvardintos BPK nuostatos.

Įvykdžius visus šiuos reikalavimus, specialiame apklausos kambaryje atliktos apklausos metu užfiksuoti parodymai laikomi įrodymu teisme. Šiame kontekste pažymėtina, kad BPK nedetalizuoja 186 str. naudojamos kategorijos „...vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kuris padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą...“, t. y., gali kilti klausimas ar tokia apklausa, kai faktiškai klausimus užduoda psichologas, o teisėjas kartu su kitais proceso dalyviais stebi apklausą iš kitos patalpos per vaizdo priemonės, laikytina teisėta.

Aiškaus atsakymo į šį klausimą BPK neduoda, todėl tokia situacija vertintina BPK principų kontekste. BPK nustato tokius proceso principus:

1. Teisingumą vykdo tik teismas;
2. Bylos teisme nagrinėjamos, laikantis rungimosi principo. Kaltinimo ir gynybos šalys bylų nagrinėjimo teisme metu turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pateikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jos teisingam išsprendimui.
3. Lietuvos Respublikoje baudžiamasis procesas vyksta valstybine kalba. Lietuvių kalbos nemokantiems baudžiamojo proceso dalyviams užtikrinama teisė daryti pareiškimus, duoti parodymus ir paaiškinimus, paduoti prašymus ir skundus, kalbėti teisme gimtąja kalba arba kita kalba, kurią jie moka. Visais šiais atvejais, taip pat susipažindami su bylos medžiaga, proceso dalyviai turi teisę naudotis vertėjo paslaugomis šio Kodekso nustatyta tvarka.
4. Bylos visuose teismuose nagrinėjamos viešai, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja valstybės, tarnybos, profesinės ar komercinės paslapties saugojimo interesams.

5. Įtariamasis, kaltinamasis ir nuteistasis turi teisę į gynybą. Ši teisė jiems užtikrinama nuo sulaikymo arba pirmosios apklausos. Teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas privalo užtikrinti galimybę įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių užtikrinti jų asmeninių ir turtinių teisių apsaugą.
6. Procesinės prievartos priemonės turi būti taikomos tik tais atvejais, kai be jų negalima pasiekti reikiamų proceso tikslų. Bet kokios procesinės prievartos priemonės taikymas turi būti nedelsiant nutrauktas, kai tai tampa nereikalinga.

Apklausos metu ypatingą dėmesį derėtų atkreipti į įtariamojo ir jo gynėjo teisę apskritai užduoti klausimų apklausiamam nukentėjusiajam. Be abejo – nebūtinai tiesiogiai, tačiau įtariamojo klausimai turėtų būti protokoluojami ir tinkama forma užduodami apklausiamajam, išskyrus atvejus, kai teisėjas leidžia neatsakyti į vieną ar kitą klausimą, laikydamas, kad atitinkami duomenys byloje jau yra arba kad bet koks atsakymas į užduodamą klausimą nebus susijęs su bylai reikšmingomis aplinkybėmis.

Be aukščiau aptartų BPK nuostatų, reglamentuojant vaiko apklausą ir kitų proceso veiksmus, kuriuose jis dalyvauja, ypač reikšmingos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2009 m. rugsėjo 16 d. įsakymu Nr. I-126 patvirtintos Rekomendacijos dėl nepilnamečio liudytojo ir nukentėjusiojo apklausos (toliau – Rekomendacijos). Pažymėtina, kad prokurorams ir ikiteisminio tyrimo pareigūnams generalinio prokuroro patvirtintos rekomendacijos ir kiti teisės norminiai aktai, formuojantys ikiteisminio tyrimo, valstybinio kaltinimo ir nuosprendžių vykdymo kontrolės praktiką, yra privalomi (LR prokuratūros įstatymo 16 str. 2 d.). Šios Rekomendacijos yra itin svarbios tuo, kad jose vienareikšmiai pripažintas baudžiamojo proceso traumuojantis poveikis nepilnamečiams, todėl keliamas uždavinys siekti, kad vaikas teisiniame procese dalyvautų minimaliai; keliamas uždavinys, kad vaikus apklaustų besispecializuojantys pareigūnai; fiksuojama orientacinė vaiko apklausos trukmė; akcentuojama garso ir vaizdo įrašo darymo apklausos metu svarba, įvertinant galimą vėlesnį vaiko parodymų patikimumo įvertinimo poreikį; didelis dėmesys skirtas apklausą vykdysiančio pareigūno pasiruošimui apklausai; įtvirtinti atvejai, kada prokuroras privalo kreiptis į ikiteisminio tyrimo teisėją, kad apklausa būtų vykdoma pas ikiteisminio tyrimo teisėją; pripažinta, kaip svarbu, taikant BPK nuostatas neleisti įtariamajam ir kitiems proceso dalyviams vaiko apklausos metu būti patalpoje, kur ji atliekama, kad

apklausa būtų atliekama specialiai tam pritaikytoje patalpoje; įtvirtinta prokuroro pareiga bendradarbiauti su jo veiklos teritorijoje dirbančiais vaiko teisių apsaugos specialistais ir psichologais, kurie, atsiradus reikalui, galėtų padėti apklausti vaiką arba jį atstovautų proceso metu, bei kitos svarbios nuostatos.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, darytina išvada, jog ikiteisminio tyrimo subjektų (ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų) veikla, susijusi su nepilnamečių apklausomis ikiteisminio tyrimo metu, yra pakankamai reglamentuota, ir tinkamas BPK ir Rekomendacijų nuostatų įgyvendinimas, kiek tai įmanoma, maksimaliai užtikrina vaiko apsaugą nuo traumuojančio poveikio, tačiau yra tobulintinas vaiko teisių apsaugos specialistų funkcijų, padedant apklausti vaikus teisinio proceso metu bei atstovaujant jiems, reglamentavimas.

Indrė Mačiūnė,

Psichologė, Paramos vaikams centras

VAIKŲ – NUSIKALTIMŲ AUKŲ IR LIUDYTOJŲ – APKLAUSŲ SITUACIJA LIETUVOJE

Vaikai yra ypatingi liudytojai dėl savo raidos, pažintinių gebėjimų ypatumų bei patirtų traumuojančių išgyvenimų. Apie tai, kad tikslinga ir būtina vaikų apklausas vykdyti specializuotose patalpose, Lietuvoje imta kalbėti jau prieš 8 metus. Vaikų apklausos kambarys – draugiškai ir patogiai įrengta patalpa, pritaikyta vaikų poreikiams ir atitinkanti teisinėms apklausoms keliamus reikalavimus. Lietuvoje šiuo metu vaikų apklausos kambarių yra įrengta nevyriausybinėse organizacijose, policijos komisariatuose ir teismuose.

Pirmasis vaikų apklausos kambarys Lietuvoje buvo įsteigtas Vaiko raidos centre 2004 metais. Vaikų apklausos šioje įstaigoje nebevykdomos. 2005 metais VŠĮ „Vaiko namas“ atidarė antrąjį Lietuvoje vaikų apklausos kambarį. Šioje įstaigoje 2005-2009 metais buvo apklausta apie 200 vaikų, nukentėjusių nuo smurto ar tapusių nusikalstamų veikų liudytojais. Tačiau nuo 2010 m. sausio 1 dienos vaikų apklausos šioje įstaigoje nebevykdomos. 2008 balandžio 22 dieną vaikų apklausos kambarys buvo atidarytas VŠĮ „Paramos vaikams centras“. 2008-2010 m. Paramos vaikams centre buvo apklausta beveik 90 vaikų, nukentėjusių nuo smurto ar tapusių nusikalstamų veikų liudytojais.

2008 metais vaikų apklausos kambariai pradėti steigti šalies policijos komisariatuose bei teismuose. Policijos komisariatuose Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje iš viso yra įrengti 5 vaiko apklausos kambariai. 2008-2009 metais policijos komisariatuose esančiuose vaiko apklausos kambariuose buvo atlikta daugiau kaip 60 vaikų apklausų. Aktyviausiai buvo naudojamas Kaune esantis vaiko apklausos kambarys – jame 2008-2009 metais buvo apklausta kiek daugiau nei 40 vaikų.

Teismuose šiuo metu yra įrengti 25 vaikų apklausos kambariai. Mūsų turimais duomenimis, 2011 metų pradžioje šalies teismuose įrengta dar 16 vaikų apklausos kambarių.

Kaip galima pastebėti, vaikų apklausų kambarių skaičius gerokai išaugo per pastaruosius trejus metus ir jis vis auga, ypač teismuose. Tačiau nepaisant vis didėjančio vaikų apklausos kambarių skaičiaus, išlieka didelis kvalifikuotų specialistų, galinčių apklausti vaikus, trūkumas.

Minėtose nevyriausybinėse organizacijose dirba kvalifikuoti psichologai, galintys profesionaliai apklausti nusikalstamų veikų aukomis ar liudytojais tapusius vaikus. Šiuo metu vienintelės nevyriausybinės organizacijos, padedančios teisėsaugos pareigūnams profesionaliai apklausti vaikus, Paramos vaikams centro, specialistai gali atlikti 150 vaikų apklausų per metus. Tačiau 2010 metais Paramos vaikams centre buvo organizuota tik kiek daugiau nei 50 vaikų apklausų.

Nevyriausybinės organizacijos vaikų apklausų paslaugą gali teikti nemokamai tik tuomet, kai turi finansavimo šaltinių (pavyzdžiui, Paramos vaikams centre vaikų apklausos kelerius metus buvo finansuojamos iš užsienio projektų). Pastovių finansavimo šaltinių nevyriausybinės organizacijos neturi, todėl negali užtikrinti pastovios nemokamos vaikų apklausų paslaugos teisėsaugos institucijoms.

Teismuose ir policijos komisariatuose įrengti vaikų apklausos kambariai turėjo išspręsti vaikų apklausų problemą, kad ir mažesniuose miestuose, rajonuose būtų galimybė tinkamai apklausti nukentėjusius vaikus. Tačiau šiandien nėra aišku, kas ir kaip apklausinės vaikus jau įrengtuose ir naujai įrengiamuose vaikų apklausos kambariuose teismuose. Dėl šios priežasties dauguma vaikų apklausų atliekamos nevyriausybinėse organizacijose esančiuose vaiko apklausos kambariuose, nes juose dirba patyrę ir turintys reikiamą išsilavinimą psichologai. Neretai šie psichologai kviečiami atvykti į teismuose įrengtus vaikų apklausos kambarius padėti atlikti apklausą, nes rajonuose nėra kvalifikuotų specialistų, galinčių profesionaliai apklausti vaikus. Kvalifikuotų specialistų, galinčių profesionaliai apklausti vaikus, trūkumas Lietuvoje šiuo metu yra viena iš pagrindinių problemų, dėl kurios vaikų apklausos negali būti vykdomos profesionaliai ir operatyviai.

Šiuo metu Lietuvoje nėra aiškaus specialistų, galinčių apklausti vaikus, atrankos kriterijų, nėra parengtos specialistų mokymo programos. Pripažįstama, kad profesionaliausiai vaikų apklausas gali atlikti psichologai, tačiau jie turi turėti darbo su vaikais patirties, teisinių žinių, išmanyti vaikų apklausų psichologinius ypatumus. Todėl ne kiekvienas psichologas gali

ir geba atlikti vaikų apklausas. Psichologams, norintiems vykdyti apklausas, turėtų būti organizuojami specializuoti mokymai.

Šiuo metu ministerijos, teisėsaugos institucijos aktyviai diskutuoja apie tai, kaip reikėtų spręsti vaikų apklausų situaciją Lietuvoje. Paramos vaikams centras parengė techninius reikalavimus specializuotiems vaikų apklausos kambariams. Šie reikalavimai apima šias sritis: techniniai reikalavimai vaikų apklausų kambarių patalpoms ir įrangai, reikalavimai apklausų vykdytojams, reikalavimai vaikų apklausų, vykdomų apklausos kambariuose, procesui, apklausos eiga ir kaštai. Šie reikalavimai turėtų padėti institucijoms priimti tinkamiausią sprendimą šioje situacijoje ir išspręsti vaikų apklausų problemą Lietuvoje.

Reikia tikėtis, kad šiuose svarstymuose svarbiausi išliks vaiko interesai ir bus priimtas toks sprendimas, kuris bus naudingiausias vaikams.

TECHNINIAI REIKALAVIMAI SPECIALIZUOTIEMS

VAIKŲ APKLAUSŲ KAMBARIAMS

2010 m. VŠĮ „Paramos vaikams centras“ parengė Techninius reikalavimus Specializuotiems vaikų apklausų kambariams.

Vaikai yra ypatingi liudytojai dėl savo raidos, pažintinių gebėjimų ypatumų bei patirtų traumuojančių išgyvenimų. Atsižvelgiant į tai, tikslinga ir būtina vaikų apklausas vykdyti specializuotose patalpose – vaikų apklausos kambariuose. Vaikų apklausos kambarys - draugiškai ir patogiai įrengta patalpa, priaikyta vaikų poreikiams ir atitinkanti teisinėms apklausoms keliamus reikalavimus. Vaikų apklausas turi vykdyti tik tam pasirengę ir kvalifikuoti specialistai. Tinkamai vykdomos vaikų apklausos yra efektyvesnės, padeda gauti patikimesnius parodymus, užtikrinti vaikų saugumą ir mažinti neigiamą teisinių procedūrų poveikį vaikui.

Vaikų apklausų kambarių veikla turi būti koordinuojama ir organizuojama pagal vieningą sistemą.

Toliau pateikiami reikalavimai Vaikų apklausų kambarių patalpoms ir įrangai, apklausų vykdymo procesui ir apklausas vykdančiam personalui.

Techniniai reikalavimai Vaikų apklausų kambarių patalpoms ir įrangai:

1. Vaikų apklausų kambario patalpos sudarytos iš dviejų dalių: **Apklauso kambario** ir **Stebėjimo kambario**. **Apklauso kambarys** – patalpa, kurioje apklausiamas vaikas. Joje apklausos metu būna vaikas ir vienas jį apklausiantis specialistas (teisėjas ar jam padedantis psichologas). Išimtiniais atvejais su vaiku gali būti du specialistai, pvz. kai reikalingas vertėjas. **Stebėjimo kambarys** – patalpa, iš kurios stebima apklausa, vykstanti apklausos kambaryje. Joje būna visi kiti proceso dalyviai: prokuroras, kaltinamojo gynėjas, tyrėjas, globėjas, vaikų teisių apsaugos specialistas, kaltinamasis, kt. Stebėjimo galimybė sudaroma vienu iš dviejų būdų pasirinktinai: įrengiant vienpusio matymo stiklą sienoje, skiriančioje abu kambarius, arba filmavimo ir vaizdo

perdavimo sistemą tarp kambarių. **Vaikas neturi girdėti ar matyti, kas vyksta Stebėjimo kambaryje.**

2. Patalpose turi būti galimybė padaryti apklausos **vaizdo ir garso įrašą** tam, kad jį būtų galima atkurti nagrinėjant bylą teisme, kitose procedūrose. Turi būti įrengtos ryšio palaikymo priemonės tarp apklausoje dalyvaujančių asmenų taip, kad dalyviai galėtų perduoti klausimus, kuriuos nori užduoti vaikui. Aparatūra turi būti sumontuota taip, kad būtų kuo mažiau pastebima ir kuo mažiau trikdytų vaiką. **Reikalinga tokia įranga:**
  - kamera (-os), registruojančios visą apklausos eigą (svarbu, kad būtų galimybė fiksuoti visos patalpos vaizdą bei vaiko elgesį ir reakcijas);
  - mikrofonas (-ai) garso įrašui;
  - Vaizdo ir garso įrašymo įranga (svarbu, kad būtų galimybė registruoti apklausą į dvi laikmenas, pvz. kasetę ir DVD, DVD ir diktofoną ir pan.)
  - Mikrofonas Stebėjimo kambaryje klausimų perdavimui ir ausinės teisėjui/psichologui, apklausiančiam vaiką Apklauso kambaryje.
3. **Laukiamasis** prie apklausos kambario įrengtas taip, kad vaikas turėtų kuo užsiimti ir galėtų ramiai laukti apklausos – yra žaislų, knygelėlių, žurnalų, pieštukų ir pan. Priemonės turi būti raminančios ir leidžiančios susikaupti. Vietoje, kurioje vaikas laukia apklausos, neturi būti mokomosios ir informacinės medžiagos apie prievartą ir seksualinį išnaudojimą. Turi būti užtikrinta, kad vaikas nesusidurtų su kaltinamuoju.
4. Patalpos įrengtos taip, kad **garso izoliacija** tarp patalpų būtų labai gera.
5. Apklausos kambarys įrengtas taip, kad jame gerai jaustųsi įvairaus amžiaus vaikai: tinkamas baldų dydis (kambaryje gali būti dviejų dydžių baldai – mažesniems ir didesniems vaikams, arba vieno dydžio baldai, tinkami visiems vaikams), sienos išdažytos neryškiomis, pastelinėmis spalvomis, kambarys apstatytas minimaliai, neapkrautas nereikalingais ar dėmesį blaškančiais daiktais, gali būti patiеста kiliminė danga, pakabintos užuolaidos, teikiančios jaukumo. Rekomenduojama vaiko ir apklausėjo kėdes sustatyti kampu. Jei yra galimybė, leisti vaikui pasirinkti, kur sėdėti.
6. Apklausos kambarys turi būti aprūpintas **medžiaga ir priemonėmis, kurios gali būti reikalingos informacijos gavimui** (pvz. spalvoti pieštukai, popierius, žmogaus kūno piešiniai, žmonių figūros ir kt.). Šios priemonės turi būti padėtos vaikams

nepasiekiamoje vietoje ir naudojamos pagal apklausos tikslus. Priemonės kambariui turi būti parinktos atsižvelgiant į naujausius mokslinius tyrimus, t.y. nerekomenduojama naudoti anatominių lėlių.

7. Turi būti **rengiami ir kaupiami oficialūs dokumentai, susiję su apklausų vykdymu.** Jie turi būti tvarkingai registruojami ir saugiai laikomi, griežtai laikantis konfidencialumo reikalavimo. Privalomi dokumentai: apklausų registracijos žurnalas, apklausų įrašų perdavimo-priėmimo aktai, policijos/prokuratūros/teismo pateikti prašymai vykdyti apklausas.
8. Turi būti sukaupta informacinės medžiagos apie esamas **pagalbos nukentėjusiems vaikams ir jų šeimoms galimybes** šalyje, kuri įteikiama apklausoje dalyvavusiam vaikui ir jį lydintiems asmenims. Tai turi būti informacija apie prieinamą profesionalią psichologinę, psichoterapinę, socialinę, medicininę ir teisinę pagalbą.

Reikalavimai, keliami apklausų vykdytojams:

- Darbui Apklausos kambaryje reikalingi **mažiausiai du specialistai: psichologas**, turintis reikiamų žinių vaikų apklausų vykdymui, ir **techninis darbuotojas**, užtikrinantis kambario įrangos veikimą bei apklausos įrašo kokybę. Galimybė suburti dviejų psichologų komandą padidina apklausų organizavimo ir vaikų parodymų gavimo efektyvumą. Galimybė nuolat konsultuotis su informacinių technologijų specialistu, iškilus techniniams klausimams ar problemoms, užtikrintų sklandų apklausos kambario veikimą.
- Specialistai, dirbantys specializuotame Vaiko apklausos kambaryje, turi turėti teorinį bei praktinį pasirengimą šiam darbui. **Psichologams** reikalingas psichologijos magistro laipsnio išsilavinimas, tarp studijų metu išklaustyų dalykų turėtų būti kursai šiomis temomis: raidos ir vaikų psichologija, krizių ir traumų psichologija, teisės pagrindai. Psichologai turi turėti darbo su vaikais patirties, būti išklause mokymus apie vaikų apklausų specifiką, nuolat kelti savo kvalifikaciją mokymuose ir konsultacijose. Reikalingi profesiniai įgūdžiai: apklausų vykdymo, darbo su įvairaus amžiaus vaikais ir šeimomis, darbo komandoje, darbo su konfidencialia medžiaga.

- **Techninis darbuotojas** turi turėti praktinių įgūdžių, reikalingų darbui su naujais vaizdo ir garso įranga, pasižymėti bendradarbiavimo įgūdžiais bei žinoti bazinę informaciją apie vaikų apklausų organizavimą ir tvarką.

Reikalavimai vaikų apklausų, vykdomų apklausos kambariuose, procesui:

- Specializuotose apklausos kambariuose apklausos vykdomos **tik su teismo, prokuratūros ar policijos užsakymu**, kurį patvirtina oficialus kreipimosi/prašymo raštas.
- Apklausą vykdomas specialistas turi būti **iš anksto susipažinęs su byla**, jos ypatumais, apklausos tikslais bei keliamais klausimais. Apklausą vykdomą specialistą su byla ir apklausos klausimais turi supažindinti bylos užsakovas.
- Apklausos vykdymas prasideda nuo **tarpžinybinio pasitarimo**. Be **tarpžinybinio bendradarbiavimo** efektyvus apklausos atlikimas neįmanomas. Tarpžinybiniame pasitarime turi dalyvauti visų sričių specialistai, kurių dalyvavimas numatytas ir apklausoje. Jei nėra galimybės pasitarimo organizuoti iš anksto, jis turi įvykti prieš apklausą. Pasitarimo laikas turi būti nustatytas taip, kad vaikui atvykus į apklausą, būtų galima iškart pradėti bendravimą su vaiku.
- Vaikas iš anksto turi būti supažindintas su tuo, kas yra apklausa, su jos tvarka ir vieta, kur ji vyks. Tai yra **vaiko parengimas apklausai**, kuris padeda vaikui mažiau nerimauti ir duoti išsamesnius parodymus apklausos metu. Vaiko parengimas apklausai nereiškia, kad vaikas mokomas, ką turėtų sakyti. Rekomenduojama, kad parengimas apklausai vyktų iš anksto, ne prieš pat apklausą. Parengti vaiką apklausai gali vienas iš vaiko artimųjų ar specialistų. Jei vaiką apklausai rengia specialistas, kuri vykdyt ir apklausą, rekomenduojama parengimą filmuoti.
- Jei vaikas atvyksta prieš apklausą anksčiau, jis turi laukti apklausos pačiame apklausos kambaryje arba kitoje saugioje, tam tinkamoje aplinkoje. **Svarbu užtikrinti, kad vaikas prieš apklausą ir po apklausos nesusidurtų su kaltinamuoju.**
- Vaiko apklausa pradedama nuo vaiko prisistatymo, apklausos taisyklių pristatymo. Tuomet vaikas pakviečiamas laivai papasakoti, dėl ko atvyko. Vėliau užduodami

papildomi ir patikslinantys klausimai. Apklausiančiam specialistui kitų proceso dalyvių klausimai perduodami per ausinę. Jei vaikas pavargsta, nori į tualetą ar atsigerti, daroma pertrauka. Gali būti skelbiama pertrauka ir specialistų pasitarimui.

- Po apklausos vaikui ir jį lydintiems asmenims **suteikiama informacija apie prieinamas ir profesionalios pagalbos galimybes**, įteikiami informaciniai lankstinukai.
- Atliekamas **apklausos įrašas**. Jis perduodamas atsakingam darbuotojui, pasirašant įrašo perdavimo-priėmimo aktus.

Apklausos eiga:

Vaiko apklausa specialiai tam įrengtame kambaryje susideda iš keleto etapų:

I. Pasirengimas:

- susipažinimas su byla ir veikslių derinimas su bylos tyrėju (1- 3 val.)
- vaiko supažindinimas su aplinka ir procedūra (0,5 - 1 val.)

II. Apklausa - tai yra teismo posėdis, kuriam vadovauja teisėjas ir kuriame dalyvauja visi byloje įtraukti asmenys, vaikas ir jo atstovai, advokatai, prokuroras, įtariamieji ir jų atstovai, esant reikalui, policijos pareigūnai. Svarbu, kad visos suinteresuotos pusės būtų atstovautos, užtikrinant, kad vaikas būtų apklausiamas **tik vieną kartą**.

Vaiką apklausia specialioje patalpoje parengtas specialistas psichologas, apklausa yra įrašoma specialia aparatūra ir video vaizdas transliuojamas į kitą patalpą, kurioje yra kitas parengtas specialistas (psichologas arba techninis darbuotojas) ir visi kiti teismo posėdžio dalyviai. Apklausos (teismo posėdžio) trukmė 2 - 4 val.

III. Užbaigimas. Daromas apklausos įrašas, pasirašomi protokolai ir kiti dokumentai, perduodami teisėsaugos institucijoms. Trukmė apie 1 val.

Taigi visas procesas trunka apie 5 - 8 val., naudojama speciali aparatūra ir priemonės, dirba du kvalifikuoti specialistai.

VAIKŲ – NUSIKALTIMŲ AUKŲ/ LIUDYTOJŲ – APSAUGOS GAIRĖS

Gairės suderintos su
LR Teisingumo ministerija ir LR Generaline prokuratūra

Remiantis JTO Vaikų teisių konvencija pripažįstama, kad imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų, svarbiausia – vaiko interesai.

Susidūrus vaiko teisėtiems asmeniniams interesams ir baudžiamojo proceso interesams, būtina išnaudoti visas galimybes, siekiant šį interesų konfliktą išspręsti vaiko interesų naudai.

Pripažįstama, kad kiekvienas vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimų ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, šurkštaus elgesio ar išnaudojimo bei seksualinės prievartos.

Pripažįstama, kad kiekvienas vaikas turi teisę laisvai reikšti savo nuomonę visais su juo susijusiais klausimais, ir į vaiko nuomonę turi būti atsižvelgiama, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

Atsižvelgiant į tai parengtos **vaikų – nusikaltimų aukų/liudytojų – apsaugos gairės**, kurių tikslas yra stiprinti vaikų, nukentėjusių nuo įvairių nusikaltimų ar tapusių nusikaltimų liudytojais, apsaugą teisinių procedūrų metu. Gairės skirtos įvairių sričių specialistams, dirbantiems su vaikais – nusikaltimų aukomis/liudytojais.

1. Šiose Gairėse sąvoka *vaikas* vartojama apibūdinti kiekvieną asmenį, jaunesnį nei 18 metų amžiaus, dalyvaujantį teisinėse procedūrose kaip smurto ir/ar nusikaltimo auką arba liudytoją.
2. Šiose Gairėse sąvoka *procedūra* reiškia: pirma, bet kokią parengiamąją ar teismo procedūrą, procesinį veiksma, kuriame dalyvauja vaikas; antra, visus

institucijų ir organizacijų, atsakingų už vaikų priežiūrą ir apsaugą, paramos ir pagalbos vaikui būdus.

3. Šiose Gairėse sąvoka *nusikaltimas* vartojamas platesne reikšme nei apibrėžta Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir apima visus baudžiamosios teisės pažeidimus, t. y., tiek nusikaltimus, tiek baudžiamuosius nusižengimus.

4. Procedūrose, kuriose dalyvauja vaikas, vaiko saugumas ir gerovė turi būti svarbiausi tiek teisėtvarkos, teisėsaugos ir teisingumo institucijoms, tiek įstaigoms ir organizacijoms, atsakingoms už vaikų apsaugą.

5. Nė vienas vaikas – auka/liudytojas – negali būti diskriminuojamas dėl rasės, tautybės, religijos, socialinės kilmės, negalios ar kitos vaiko ar jo šeimos narių savybės.

6. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę būti vertinamas objektyviai, o jo parodymai turi būti vertinami kruopščiai ir teisingai.

7. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę į pagarbą elgesį su juo, ypač į pagarbą jo poreikiams procedūrų metu.

8. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę išreikšti savo nuomonę. Į vaiko nuomonę turi būti atsižvelgta atliekant veiksmus ir priimant sprendimus, susijusius su vaiku, jei tai neprieštarauja vaiko interesams.

9. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę į privatumą ir asmens duomenų apsaugą. Neleistina atskleisti, spausdinti ar platinti asmeninius vaiko duomenis bei procedūrose gautus parodymus.

10. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę į profesionalią psichologinę, medicininę ir pedagoginę pagalbą, kurios tikslas yra sumažinti neigiamą nusikaltimo poveikį bei neigiamus vaiko dalyvavimo teisinėse procedūrose padarinius.

11. Kiekvienas vaikas turi teisę į vaiko raidos ypatumus atitinkančią informaciją, susijusią su jo dalyvavimu ir vaidmeniu procedūrose.

12.1. Kiekvienas vaikas turi teisę būti apsaugotas nuo antrinio traumavimo, atsirandančio jam dalyvaujant teisinėse procedūrose.

12.2. Viena iš šios apsaugos formų yra vaiko apklausa, kurią vykdo tinkamai paruošti profesionalai vaikui draugiškuose apklausos kambariuose.

12.3. Vaikui draugiški apklausos kambariai, kurie paminėti 12.2. punkte, yra tinkamai įrengtos patalpos, kurios: atitinka vaiko raidos poreikius; optimaliai sumažina vaiko neigiamus išgyvenimus, susijusius su apklausa; sudaro galimybę apklausti vaiką vienoje patalpoje, o kitiems proceso dalyviams – stebėti apklausą kitoje patalpoje; užtikrina apklausos garso ir vaizdo įrašo atlikimą.

12.4. Turi būti siekiama, kad vaikas būtų apklausiamas tik vieną kartą.

12.5. Turi būti siekiama, kad vaiko apklausa būtų įrašoma naudojant garso ir vaizdo prietaisus. Turi būti atliekamas pilnas apklausos įrašas.

13. Kiekvienas vaikas – auka/liudytojas – turi teisę į saugumą ir apsaugą, t.y. būti atskirtas nuo kaltinamojo arba įtariamojo (įskaitant, bet neapsiribojant, proceso veiksmis, kuriuose dalyvauja vaikas).

14. Kiekvienas vaikas turi teisę bendrauti su savo šeima ir draugais visų procedūrų metu. Ši teisė gali būti (laikina) apribota atsižvelgus į vaiko interesus ir/ar atliekamus procesinius veiksmus.

15. Kiekvienas vaikas turi teisę į tinkamą atstovavimą procedūrų metu, ypač parengiamosiose ir teismo procedūrose. Jei vaiko tėvai/globėjai negali užtikrinti tinkamo vaiko atstovavimo, vaikui atstovauti turi būti teismo, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno paskirtas vaiko teisių apsaugos ar kitas specialistas.

Lietuvoje vaikų – nusikaltimų aukų/ liudytojų – apsaugą užtikrina:

- JTO Vaikų teisių konvencija
- LR Baudžiamasis ir Baudžiamojo proceso kodeksas
- 2009 m. rugsėjo 16 d. Generalinio prokuroro įsakymas Nr. I-126 „Rekomendacijos dėl nepilnamečių liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausos“

- 2008 m. gegužės 10 d. Generalinio prokuroro nurodymas Nr. 2 „Dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui, nuo kurių nukentėjo nepilnamečiai, tyrimo ir valstybinio kaltinimo palaikymo“
- 2002 m. spalio 16 d. Generalinio prokuroro nurodymas Nr. 143 „Dėl prokurorų veiklos užtikrinant vaikų teisių apsaugą, nuo smurto nukentėjusių vaikų teisių ir teisėtų interesų gynimą“.

Vaikų – nusikaltimų aukų/ liudytojų – apsaugos gaires parengė

VšĮ Paramos vaikams centras

Rengiant gaires bendradarbiauta su:

LR Teisingumo ministerija

LR Generalinė prokuratūra

LR Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga

LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie LR SADM

Teisės institutu

Organizacija "Nobody's Children Foundation" (Lenkija)

Reklamos agentūra "VA Strategic Communications" (Lenkija)

Vaikų – nusikaltimų aukų/liudytojų – gairės buvo išleistos ir kaip atskiras lankstinukas. Lankstinuką galite gauti Paramos vaikams centre, elektroninę jo versiją galite rasti internetiniame puslapyje www.vaikystebesmurto.lt

Leidinį „**VAIKAS TEISINIAME PROCESU**“:

Situacijos Lietuvoje analizė ir rekomendacijos specialistams“ parengė:

Paramos vaikams centras
Children Support Centre

Autoriai:

Ieva Daniūnaitė

Rolandas Kruopis

Aušra Kurienė

Indrė Mačiūnė

© Paramos vaikams centras, 2011

Paramos vaikams centras

- Teikia kompleksinę pagalbą nuo emocinio, fizinio ir seksualinio smurto nukentėjusiems vaikams ir jų šeimos nariams: teikiama psichologinė, socialinė, psichiatrinė ir teisinė pagalba.
- Atlieka teises vaikų apklausas specialiai įrengtame Vaikų apklausos kambaryje, padeda vaikui ir šeimai pasirengti teisinėms procedūroms.
- Organizuoja mokymus, profesinės priežiūros grupes, konsultacijas, leidžia metodinę medžiagą specialistams, dirbantiems su vaikais, patyrusiais smurtą.
- Skatina tarpžinybinį įvairių sričių specialistų bendradarbiavimą. Vykdo tarpžinybinio bendradarbiavimo mokymus švietimo, sveikatos apsaugos, teisėtvarkos, socialinio darbo specialistams.

Paramos vaikams centras

Latvių g. 19A, Vilnius, LT-08113

Tel. +370 5 271 59 80, +370 611 43567

Faksas: +370 5 271 59 79

El. p. pvc@pvc.lt

Internetinės svetainės: www.pvc.lt, www.vaikystebesmurto.lt